

Gazi Üniversitesi
Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli
Araştırma Merkezi

**I. Türk Kültürü ve
Hacı Bektaş Veli
Sempozyumu Bildirileri**
(22 - 24 Ekim - 1998)

ANKARA - 1999

SIVAS-DİVRİĞİ YÖRESİNDEKİ BEKTAŞÎ TEKKELERİ (16.yy-20.yy)

Kutlu ÖZEN

Cumhuriyet Üniversitesi Öğretim Elemanı

Bilindiği gibi Bektaşilik 13. yüzyılda Kalenderilik içinde teşekkül etmeye başlayıp 15. yüzyılın sonlarında Hacı Bektaş Veli ananeleri etrafında ortaya çıkan bir Türk tarikatıdır.

Bektaşilik, Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşu dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu tarihi boyunca nüfuzunu koruyan tek gayri Sünnî bir tarikat olmuştur.

Bektaşilik, teşekkül devresinde 14. yüzyıldan itibaren Abdalan-ı Rum yahut Rum Abdalları adıyla varlığını sürdürmeye başlamıştır. Daha çok Yesevî, Kalenderî, Haydarî ve Vefâî dervişlerinin hakimiyeti altında bulunan bu zümre mensupları bütün orta ve batı Anadolu'da ilk Osmanlı fetihleriyle birlikte Rumeli'de faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Abdal Kumral, Abdal Mehmet ve bilhassa Abdal Musa gibi tarihi şahsiyetler "İlk Bektaşiler" diyebileceğimiz dervişlerdir. Bugünkü hüviyetiyle bilinen asıl Bektaşilik, Balım Sultan(Ölm. 1516)'ın tarikatına başına geçmesiyle şekillenmiştir.

Bir bütün olarak Osmanlı İmparatorluğunda Bektaşiliğin sosyal ve iktisadî yapısının tarihini yazabilmek, tekke monografilerinin tamamlanmasına bağlıdır. Biz bu tebliğimizde 16. yüzyıldan başlayarak, 1925 yılına kadar süren dönem içinde Sivas-Divriği yöresindeki Bektaşî tekkelerini tanıtmaya çalışacağız.

Tekke ve Zaviyeler : Aslı, Farsça tekke olan ve Türkçeye ve Arapçaya buradan geçmiş bulunan tabir, tasavvuf ehlinin toplanıp zikrettikleri ve yollarıyla ilgili tören ve töreleri icra ettikleri bina ve müstemilatı anlamında olup geniş manada, zaviye, hankâh, Asitane, dergâh; hatta ribatı da kucaklamaktadır. Daha çok şehir dışı yol kavşaklarında kurulan ve her şeyden önce gelip geçen dervişlerin birkaç gün için konaklamalarına yarayan küçük tekkeler zaviye adını alır. Bu zaviyeler özellikle kuruluş devrinde Osmanlı imparatorluğu'nda gerçekten çok yönlü ve büyük hizmetler vermişlerdir.(1)

Daha çok askerî gayelerle kurulan ribatları da çok geniş anlamıyla tekke kavramı içine sokmak mümkündür. Ribat/murabata, sınır boylarında düşmanı kollamak için yapıldığı yer demektir. Kur'an kaynaklı ribat tabiri zamanla kurumsal bir karakter kazandı ve sınır boylarında düşmanı kollayan dış cihada memur askerlerle birlikte iç cihada yeni ruhu antmaya memur dervişlerin birlikte bannadıkları ocak haline geldi. Daha sonraki devirlerde ise ribatlarda bu ikili görevi sadece dervişler yürütmeye başladı. Ribat, bu hem gönül, hem kılıç mücahidi alp-erenlerin bannakları olmuştur.(2)

Son zamanlarda yapılan araştırmalar, tekke ve zaviyelerin, dinî ve sosyal tarihimizdeki önemini ortaya koymuş durumdadır. Gerçekten de tekke sadece bir ibadet ve zikir yeri değil, bir bilimsel akademisi, bir ekonomik etki kurumu, bir askerî hizmet yuvası, bir güzel sanatlar akademisi, bir misyonerlik teşkilatı... halinde bir toplum için en önemli konuların oluşturulup kotaldığı kurumdur. Tekkeler ayrıca İslâm dünyasında, özellikle Türk tarihinde ihmal edilmez bir mevkiye sahip bulunan vakıf kurumunun da besleyici ve geliştirici yuvası olmuştur. Tekke-vakıf ikilisi, İslam toplumunda madde ve ruhu geliştirmede temel kurumlar listesinin en başında yer almaktadır.

Tekke ve zaviyelerin, burada yaşayan muhtelif tari-katlara mensup dervişlerin, Anadolu Selçuklu Devleti'nin çöktüğü ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşu üzerine oynadıkları rolün anlaşılması, sosyal ve dinî hareketlerdeki etkinliklerin ve iktisadi hayattaki katkılarının gün ışığına çıkması, bu sahaya olan ilgiyi artırmış görünmektedir.

Biraz önce de ifade ettiğimiz gibi biz bu tebliğimizde Sivas ve Divriği yöresindeki Bektaşî tekkeleri hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

1. Bölüm

Sivas İlindeki Bektaşî Tekkeleri

Evlıya Çelebi, 17. yüzyıl Sivas için "Her mahallede birer ikişer tekke bulunur; halkı gayet dindardır" ifadesini kullanır. Saim Savaş, 17. yüzyıl sonlarında tutulmuş 1693-1694 tarihli muhasebe defterinde 28 zaviyenin varlığından bahsetmektedir. Bunlar Abdulvahap Gazi (1326), Hacı Abdurrahman, Hacı Arif, Hacı Şahin, Baba Şahin, Ahi Mehmet Külahduz, Şeyh Hasan, Şeyh Erzurumi, Şeyh Çoban, Ahi Canullah, Ahi Mecdüddin, Akbaş, Ahmet Çelebi, Hutayar(Hubayar ?), Hoca Areste, Mahmut Çelebi, Hangâh-ı Tokmak, Melik Acem, Hangah-ı Haki, Dururraha(1321), Ahi Emir Ahmet(1333), Şeyh Adil, Elmalu, Alakilisa, Yavaviran, Şeyh Merziban, Büyük Ali Baba(1547), Veled-i Diğer Ali Baba(1639), Ahi Ali Çelebi, Ali Uryan, Özemiş, Çeltik (Çeltek Baba ?), Emirci, Deliklükaya, Kurucakul, Kel Abdal, Tatlıcuk, Şeyh Tabduk, Pir Ahmet bin Ahmet(1420), Adem Fakih, Şemseddin Efendi, Şeyh Emir İbrahim, Şeyh Alaaddin, Han-ı Paşa, Şeyh Mihmad, Etmekçi Sultan Fakih, Irak Baba, Kadı Burhaneddin, Memlaha-i Şeyh Şemseddin(1595) ve Mevlevihâne zaviyeleridir.(3)

Defterlerde adı geçen Şeyh Çoban, Tokmak, Sarı Şeyh, Ali Baba ve Abdülvehab Gazi zaviyelerinin mahalle ismi haline gelmesi, zaviyelerin dinî ve sosyal hayattaki fonksiyonlarının yanı sıra yölgenin iskanında oynadıkları rolü göstermesi bakımından kayda değer.

Sivas ve Divriği yöresinde bulunan tekke ve zaviyelerin tek tek ait bulundukları tarikatları tesbit edebilecek kaynaklara maalesef ulaşamadık. Şehir merkezlerinde bu-

lunan zaviyelerin umumiyetle Sünnî, medrese eğitiminin tesirinden uzak bölgelerde kurulan zaviyelerin ise daha ziyade gayri Sünnî karekterde oldukları genel bir bilgi haline gelmiş bulunuyor. Ancak bu genel bilginin yapılacak yeni ve ayrıntılı çalışmalarla teyit edilmeye muhtaç olduğu inkâr edilemez. Bununla beraber 15. ve 16. asırlara ait Vakıf defterlerinde genellikle zaviyelerin bağlı bulundukları tarikatların belirlenmemesi yapılacak çalışmaların karşısındaki en büyük engel olarak gözükmektedir. Yine de bunların isimlerinden belli ölçüde bir tespate gidebiliriz. Mesela : Abdal, Baba, Dede, Pir... isimleri taşıyanların genellikle Kalenderî ve Bektaşî zaviyeleri oldukları bilinmektedir(4).

1. Masumlar Tekkesi : Masumlar Tekkesi hakkında bilgi sahibi değiliz. F.V.Hasluck, "Bektaşîlik Tetkikleri" adlı eserinde, Sivaslılar tarafından bilinmeyen tekke hakkında şu bilgiyi vermektedir : "Sivas şehri dahilinde bilâhare Beyrut Valisi olmuş olan Halil Paşa namında birinin tesis ettiği Maksımlar/Masumlar Tekyesi denilen yeni bir bina vardır. Elli sene evvel bir dervişin iki masum kabrini ilham tarikiyle keşf etmiş olduğu söyleniyor. Rivayete göre bunlardan biri beşinci imam Muhammet Bakır'ın oğlu Ali Ekber; diğeri yedinci imamın, Musayı Kâzım'ın oğlu Salih olduğu anlaşılmıştır. Bu masum çocuklar şehit telakki edilmektedir. Halil Paşa'nın bir masum çocuğu da tekkeye meftun bulunmaktadır. Burası Alevilerce ziyaret edilmektedir(5).

2. Ali Baba Tekkesi : Sivas merkezindeki bir semte adını veren Ali Baba, muhtemelen 15. asrın sonlarında yada 16. asrın başlarında doğup, 1574'te vefat etmiştir. Zaviyesini, 16. asrın ilk yarısı ortalarında, Sivas'ta kurduğu anlaşıyor. Zaviyenin kurulduğu dönemde Sivas, İran Safevi başlarından itibaren Kadiri, Rufai ve Mevlevi tarikatlarıyla münasebtlerinin olduğu gözlenmektedir. Ancak, Ali Baba'nın mensup olduğu tarikatı kesin olarak tesbit edemiyoruz. Kendisinin Sivaslı bir Ahi ailesinden olması ihtimali mevcut bulunmakla birlikte, onun Horasan Melametiğinin tesirinde bir Kalenderî dervişi iken, devrin sultanları ve Özellikle Rüstem Paşa tarafından yapılan vakıflarla sağlanan mali destek mukabilinde Sünnî bir kimlik edinmiş olması ihtimali de gözardı edilmemelidir.

Orta büyüklükte bir külliye andıran Ali Baba Zaviyesi içinde cami(önceleri mescit), tekke, türbe, mektep ve çeşme yapılan bulunuyordu. Bunların yanında, gelip geçen yolcuların ağırlanıp, dervişlerin ve fakirlerin doyurulması için han, misafırhane ve benzeri tesislerin de mevcut olduğu anlaşılmaktadır(6).

Türbede Büyük Ali Baba, oğlu Ahi Ahmet Bey, onun oğlu Küçük Ali Baba ve onun kızı Fatma Hatun'a ait olduğu söylenen dört adet kabir bulunmaktadır. Türbe ruhu ve sinir hastaları tarafından ziyaret edilmektedir(7).

3. Yalıncağ Tekkesi : Tekke, Hafik ilçesi Celalli bucağına bağlı Yalıncağ köyündedir. Yalıncağ Sultan türbesi/tekkesi bugün ören yer durumundadır. Türbe duvarları tamamen yıkılmıştır. Türbe de Yalıncağ Sultana ait bir kabir bulunmaktadır.

Asıl adı Es Seyyit Muhammet Nuri olan Yalıncağ Sultan, Konya civarında yaşamış olan bir Türk boyuna mensuptur. Babası Pirep Sultan'dır. Yalıncağ Sultan, Karamanoğlu Mehmet Bey(1261-1283) tarafından halkı irşat etmesi için bu yöreye gönderilmiştir. Tekkesinin bulunduğu yerde vefat etmiştir(8) Aşık Veysel'in ikinci eşi Gülizar Şaturoğlu da Yalıncağ Tekkesi'ne mensuptur. Gülizar Şaturoğlu'nun ifadesine göre Tekke 1928'li yıllarda da faaliyetini sürdürmüştür(9)

4. Koyun Baba Tekkesi : Tekke/türbe Karaçayır bucağına bağlı Karahmet Çifiliği köyündedir. Koyun Baba türbesi düşük yapan kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir.

5. Çoban Baba Tekkesi : Tekke, Gölova ilçesine bağlı Çobanlı köyündedir. Köyün karşısına düşen küçük bir tepenin üzerinde Çoban Baba'nın türbesi bulunmaktadır. Türbe, dikdörtgen planlı olup, kubbe çatılıdır. Kapı üzerinde Selçuklu üslubu süslemeler mevcuttur. Türbede Çoban Baba'ya ait bir sanduka bulunmaktadır(10)

Çoban Baba adını taşıyan ikinci bir adak yeri de Kangal ilçesine bağlı Alacahan beldesindedir. Menkıbeye göre Çoban Baba, Horasan'dan gelerek Darendeye yerleşir. Orada çobanlık yapmaya başlar. Bir süre sonra icazetini kaybeden Çoban baba, Darendeye beddua ederek

oradan ayrılp Alacahan'a yerleşir. Çobanlık yaparak hayatını devam ettirir.(11)

6. Samut Baba/Sultan Samut Tekkesi : Tekke, Kangal ilçesine bağlı Tekke köyündedir. Samut Baba'nın türbesi altıgen planlı olup, piramit kubbelidir. Mimari yapı bakımından Selçuklu kümbetlerine benzer. Giriş kapı üzerinde 981(1573) tarihi vardır. Buna göre Samut Baba 16. yüzyılda yaşamıştır. Sivas yöresindeki en eski tekke şairidir. Menkıbeler onu IV. Murat'la çağdaş gösterip, onun kerametlerinden bahseder. Bağdat Seferi 1638 yılında yapılmış olduğuna göre, Samut Baba'nın IV. Murat'la görüşüp, o'nu ve ordusunu ağırlaması imkansızdır.(12) Her yıl 21 Mart'ta Kangal'ın Karanlık, Çaltepe, Mamas, Daylı, Topardıç, Kavak... köylülerince ziyaret edilmekte ve dinî törenler yapılmaktadır.

7. Er Aslan Tekkesi : Tekke, Yıldızeli'ne bağlı Güneykaya köyündedir. Türbede biri Er Aslan'a diğeri Hanımına(?) ait olmak üzere iki kabir bulunmaktadır. Menkıbeye göre Er Aslan, Hacı Bektaş Veli'yi ziyarete giderken bir aslana biner, yılanı kamçı olarak kullanır. Hacı Bektaş Veli de kuru bir duvara binerek Er Aslan'ın önünü keser. Hatasını anlayan Er Aslan, Hünkar'dan özür diler. Hacı Bektaş Veli de Er Aslan'a nasip vererek onu Çorum yöresine gönderir. Er Aslan bir müddet sonra buradan ayrılp Sivas topraklarına geçer, Yıldızeli'nin Aslandoğmuş köyüne gelir. Bu köyde fazla kalmaz, Güneykaya köyüne gelip yerleşir. Burada bir tekke açar. Kendisinin ölümünden sonra oğlu Seyyit Halil, onun ölümünden sonra Seyyit İbrahim ve Seyyit Ali tekkeye hizmet ederler.

8. Pir Gökçe Tekkesi : Tekke, Zara-Divriği karayolu üzerinde olup, ilçeye 20 km. uzaklıktadır. Tekke yakınlarında Bağlama, karahasan, Kevenli ve Halhavu köyleri bulunmaktadır. Menkıbeye göre Pir Gökçe ve iki kardeşi Horasan erenlerindedir. Bunlardan Pir Gökçe, Zara/Akdeğimen köyü yakınlarındaki Korkut Deresi vadisine yerleşerek bir tekke kurar. Diğerkardeşi Cöğü Baba, İmranlı'nın Coğı köyüne yerleşir. Üçüncü kardeş ise Zaranın Soruh köyüne yerleşir. Bu köyde bir tekke açar. Ak yerinin adı "Kırkyaşar"dır. Anadolu'yu Türkleşüren ve

İslamlaştıran Pir Gökçe'nin türbesi her yıl mart ayının 3. Çarşambasında civar köylerce ve Zara halkı tarafından topluca ziyaret edilmektedir. Bu törenler Alevî-Sünnî Türkmenleri bir araya getirmektedir. Yeni yeni akrabalıklardan doğmasına, yöre halkının kucaklaşmasına neden olmaktadır.(13)

9. Cöğü Baba Tekkesi : Tekke, İmranlı ilçesine bağlı Yünören(Cöğü) köyündedir. Yöredeki en önemli adak yeridir. Buraya ruh ve sinir hastaları getirilmektedir. (14)

10. Hubyar Sultan Tekkesi : Tekke, Doğanşar ilçesine bağlı Uzunbelen (Hubyar) köyündedir. Yöredeki en önemli adak yeridir. Türbe sekizgen planlı olup, sivri kulelidir.Türbe kapısında 1336(1917) tarihi vardır. Hubyar Sultan türbesinin biraz uzağında ikinci bir türbe daha bulunmaktadır. Bu türbede oğlu ile torunu yatmaktadır. Hubyar Sultan'ın tarihi kişiliği hakkında bilgi sahibi değiliz. Eğer rivayetler doğruysa, Sivas merkez Ali Baba mahallesindeki Büyük Ali Baba ile aynı dönemde yaşamıştır. Büyük Ali Baba'nın ölümü 1574'tür. Hubyar Sultan ocağına mensup olanların elinde 990(1582) tarihli bir ferman bulunmaktadır.(15)

11. Abdal Baba Tekkesi : Tekke, Şarkışla'ya bağlı Abdallı köyündedir. Abdal Baba'nın Türbesi söy mezarlığı içindedir. Buraya ruh ve sinir hastaları getirilmektedir.(16)

12. Selman Baba Tekkesi : Tekke, Şarkışla'ya bağlı Mescit köyündedir. Bektaşî Babası olan Salman Baba'nın türbesi her yıl 21 Mart'ta Emlek yöresi köylüleri tarafından ziyaret edilmektedir. Aşık Veysel'in doğum yeri olan Sivrialan da Emlek yöresindedir.(17)

13. Hakkı Baba Dergahı : Türbesi Şarkışla'nın Har dal köyündedir. Selman Baba ile akraba olduğu söylenir. Bektaşî Babası'dır.(18)

14. Hasan Baba Dergahı : Türbe, Şarkışla/Ortaköy'dedir. Hasan Baba adlı bir Bektaşî Babası'nı aittir. Türbenin bulunduğu yer daha önce Bektaşî Tekkesiymiş. Bir zamanlar jandarma karakolu, ilkokul ve ortaokul olarak da hizmet vermiştir.(19)

2. Bölüm

Divriği İlçesindeki Bektaşî Tekkeleri

Divriği ilçesindeki Bektaşî tekkeleri üzerine henüz bilimsel bir araştırma yapılmamıştır. Biz bu bölümde daha önce tekke olduğu halde, 19. yüzyıl sonlarında bu özelliklerini yitiren türbeler hakkında bilgi vermekle yetineceğiz. Sivas ilinde olduğu gibi Divriği ilçesindeki tekkeler hakkındaki bilgiler de Evliya Çelebi'ye ait bulunmaktadır. Evliya Çelebi, Karabel dağına aşır, Yağbasan köyü üzerinden Divriği'ye gelirken(1059/1649) Yağbasan köyündeki "Meli Dede" tekkesinden bahseder.(20) Ayrıca Divriği merkezindeki ziyaret yerlerini anlatırken "Şeyh Mahmut Efendi, Halveti tarikatının ulu sultanıdır. Şeyh İbrahim bin Şeyh Mahmut, Şeyh Osman bin Şeyh İbrahim, kale içinde Şeyh Beşir..." gibi tekke sahiplerinden bahseder.(21)

Ersin Gülsoy'un tesbitlerine göre 16. yüzyıl başlarında Divriği'de Ahi Polat, Hacı Mehmet bin Mehmet, Şeyh Osman, Göricek, Hoca Yusuf, Şeyh Bayezid, Esen Kutlu, Ahi Yusuf, Dede Sarayı, Savrun Baba, Şeyh Marzifani, Pir Eyüp ve Niğ adlarını taşıyan 13 zaviye bulunmaktaydı.(22) Galip Eken'in tesbitlerine göre 18. yüzyıl sonlarında ve 19. yüzyıl ortalarında Divriği'deki zaviye sayısı bir hayli azalmıştı. Bunlar Ahi Yusuf, Hacı Mehmet bin Mehmet Eş-Şehrî ve Karabaş zaviyeleridir. Galip Eken, Şükrullah Küçük, Hoca Yusuf, Esen Kutlu Dede, Ahi Polat zaviyelerinin yanı sıra Divriği köylerindeki Savrun Baba, Haydar Sultan (Koca Haydar), Pir Eyyüp ve Şeyh Bayezid zaviyelerinin de Bektaşî tekkeleri olarak varlığını sürdürdüklerini belirtmektedir.(23)

1. Karadonlu Can Baba Tekkesi : Karadonlu Can Baba, Şaman Moğollar arasında İslamiyeti yaymağa çalışan bir misyoner dervıştır; Hacı Bektaş Veli'nin Divriği yöresine gönderdiği bir halife, bir Anadolu Ereni'dir.(24)

Karadonlu Can Baba yataın, Karageban nahiyesinin Ömerli mezarındadır. Adak yeri, ilçeye 42 km. uzaklıktadır. Yöredeki en eski ve en önemli adak yerlerinden bindir.(25)

Karadonlu Can Baba'nın altugen planlı, piramit çatılı

türbesi Selçuklu kümbetlerine çok benzer. Taş malzemeyle yapılmış olan türbe içinde dört kabir bulunmaktadır. Bunlardan üçü yan yana olup kubbenin tam altındadır. Ortada bulunan kabir Karadonlu Can Baba'nındır.

Büyük Evliyalarn/Velilerin etrafında sağıklarında ve ölümlelerinden sonra bir takım menkıbeler meydana gelmektedir. Karadonlu Can Baba'ya ait menkıbeler de Hacı Bektaş Velî Vilayetnamesi içinde yer almıştır.

2. Savrun Baba Zaviyesi : Savrun köyüne adını veren zattır. Ersin Gülsoy'un tesbitlerine göre Osmanlı dönemi evkaf defterlerinde Savrun Baba Zaviyesi'nin de adı geçmektedir. Hangi tarihte, kim tarafından yaptıldığı bilinmeyen bu zaviye 1519 tarihli evkaf defterinde yer almamaktadır. 1530 tarihinde zaviyenin geliri 709 akça idi. Şah Kulu Abdal tasarrufundaki bir çiftlik zaviyenin vakıfları arasındaydı.(26) Zaviyenin yeri Savrun köyü camii civarında bulunmaktaydı. Savrun Baba'nın türbesini tesbit etmek mümkün olmadı. Yalnız o köyde Ayvet Dede ve Dediği Dede adlı iki yatıra ait adak yeri bulunmaktadır.(27)

3. Garip Musa Tekkesi : Seyyit Garip Musa, Selçuklular döneminde yaşamış ve Hacı Bektaş Velî'den nasip almış bir al-eren'dir. Garip Musa'nın Türbesi, Güneş köyünün üst tarafındaki Garip Musa mezarındadır. Taş malzemeyle yapılmış olan türbe alıgan planlıdır ve piramit çatılıdır.

Türbede iki kabir bulunmaktadır. Türbe girişindeki kabir Garip Musa'nın kardeşi Mehmet Güneş'e, diğeri Seyyit Garip Musa'ya aittir.(28)

Garip Musa Türbesinin 150 m. üst ilerisinde vaktiyle bir tekke binası, kurban evi, cem evi ve misafirlerin konakladığı bölümler bulunmaktaydı; bugün sadece türbe binası ayaktaadır.(29) Yine türbenin üst tarafında kutsallığına inanılan ulu bir ardıc ağacı bulunmaktadır.

Garip Musa'nın dervişleri Kars yöresine kadar gitmişlerdir. "Hatta bir köye Deliler köyü (şimdiki Sankamış'a bağlı Deli Musa köyü) adını vermişlerdir. Timur nezdindeki İspanya Elçisi Klaviyo, bu köydeki dervişlerin şifa dağıttığını yazar..."(30) M. Fahretin Kırzioğlu da Sankamış Kağızman Türkmenlerinin Garip Musalı oymağının

pir ocağının Deliler/Deli Musa köyünde olduğunu belirtir. Kırzioğlu, şimdiki Sankamış kuzey-doğusunda, Kars çayının baş kollarından Kızılcubuk deresi boyundaki Deli Musa köyünün 93(1878) Harbi'nden sonra terk edilmiş olduğunu belirtir.(31)

4. Ahi Baba Zaviyesi : Ahi Baba'nın Türbesi, Divriği ilçesine 8 km. uzaklıktaki Ahi köyündedir.. Dikdörtgen planlı türbede biri Ahi Baba'ya, diğeri Hanımı'na ait olmak üzere iki kabir bulunmaktadır. Mezar taşı kitabeleri okunmaz haldedir.

Ahi Baba'nın hayatı hakkında tarihi bilgilere sahip değiliz.Ersin Gülsoy'un tesbitlerine göre "Ekrek köyünde yer alan bu zaviyenin vakıf geliri 1519'da 1019 Halebî akça iken 1530'da 1039 akça olmuştur. Zaviye vakfının 882(1477) tarihli Kadı Abdullah bin Halil imzalı hücceti bulunmaktaydı. Hikme(Mursa) nahiyesine bağlı Eksük köyü Şeyh Bayezid Zaviyesi'nin vakıfları arasında yer almaktaydı.."(32)

Ahi köylü Hüseyin Hür, daha 198'li yıllarda, Ersin Gülsoy'un 1991 yılındaki tesbitlerini doğrulayan şu bilgileri vermişti: "Ahi Baba'nın asıl adı Şeyh Beyaz-ı Velî'dir. O tarihlerde bu köyün adı Eksirik imiş. Ahi Baba köye geldikten sonra köyün adı Ahi Köy olmuş."(33)

Ersin Gülsoy'un tesbitleri ile Hüseyin Hür'ün vermiş olduğu bilgiler birbirini tamamlamaktadır. 1519 yılında bir yerleşim yeri olan Ekrek köyü bugün ören yer durumundadır. Osmanlı arşivlerinde yer alan Eksük isimli köy ile Eksirik arasında büyük bir benzerlik bulunmaktadır. Yine Şeyh Bayezid ile Şeyh Beyaz-ı Velî arasında da büyük bir benzerlik vardır. Görüldüğü gibi zamanla Eksük köyü, Eksirik'e; Şeyh Bayezid, Şeyh Beyaz-ı Velî'ye dönüşmüştür. Bizim tahminlerimize göre Şeyh Bayezid, Ekrek ve Eksirik (Ahi) köylerinde birer zaviye açmış; fakat zaviyenin vakıf köyü olan Eksirik (Ahi köyü)'te vefat etmiştir. Ahi köyünde, Ahi Baba adına tesis edilen tekke, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar varlığını korumuştur.

5. Dede Zaviyesi: Ulucami civarında yer alan bu zaviyeye Dede Sarayı Zaviyesi de denilir. Hangi tarihte, kim tarafından yaptıldığı bilinmeyen bu zaviyenin geliri 1519'da 1254 akça iken 1530'da 1558 akça olmuştur. Zaviye evkafının 1485 tarihli vakıfnâmesi mevcut idi.(34)

6. Ağca Baba Tekkesi : Ağca Baba, Selçuklular döneminde yaşamış bir Anadolu Ereni'dir. Ağca Baba'nın türbesi Karakale köyündedir. Karakale'yi Ovacık'a bağlayan yolun kenarındadır. Türbenin bulunduğu yamaçta yakın yıllara kadar varlığını koruyabilen yüzlerce yıllık çam ağaçları bulunmaktadır.

7. Koca Haydar Tekkesi : Koca Haydar türbesi, Divriği ile Kemaliye(eğin) kazalarının müşterek yaylası olan Sarıççek Yaylasındadır. Harmancık/Sarıççek-Dağının eteklerinde ve Koca Haydar mevkiindedir. Koca Haydar Türbesinin de bulunduğu dağın eteklerinde Duruköy(Arege), Akpelit(Gemhu), Atmalıoğlu, Ortaköy, Dili, Ağlıköy... gibi yerleşim yerleri vardır.

Türbe içerisinde mezar taşı kitabesi bulunmayan bir sanduka bulunmaktadır. Türbenin duvarında ise, Koca Haydar'ın torunu Seyyit Dehman'a ait bir mezar taşı kitabesi yer alır.

Kitabede "Şeyh Dehman ibni Seyyid Şeyh İsmail ibni Seyyid Şeyh Koca Haydar ruhuna fatiha" sözleri yer almaktadır. Bu mezar taşı kitabesinden Koca Haydar'ın İsmail adında bir oğlu ve Dehman/Dehmen adını taşıyan bir torunu olduğu anlaşılmaktadır.

Mezar taşında tarih bulunmadığı için bu zatlara hangi tarihte yaşamış olduklarını bilemiyoruz. Yalnız mezar taşında geçen Dehman/Dehmen kelimesi, İran Şahı Tahmasp(1524-1576)'ın Türkmenler arasındaki adıdır.(35) XVI. yüzyıldan önce bu arada rastlamıyoruz. Öyleyse Koca Haydar'ın torunu Şeyh Demen, bu adı XVI. yüzyıl sonlarında almış olmalıdır. Koca Haydar ise XV. yüzyılda Fatih döneminde(1451-1481) veya II. Bayezid'in saltanat döneminde(1481-1512) yaşamış olmalıdır.

Bize Koca Haydar, Beylikler döneminde yaşamış bir misyoner dervıştır. Halkı irşat etmek için tahminen XV. yüzyılda buraya gelmiş ve bir tekke açmış olmalıdır.

Koca Haydar Ocağı'na bağlı dedeler, "Gocaoğulları/Kocaoğulları" ailesine mensupturlar. Soyadı Kanunu'ndan sonra "Koca" soyadını almışlardır. Koca Haydar Ocağı'nın Danişment(Birestik), Üçpınar, Yerliçay(Vartan), Uluçayır (Vazıldan), Mahtıyar, Karasar, Bayırüstü(Timisi), Panik, Şi-

ği, Hapa, Kevendüzü (Anzağar), Çukuröz(Tülünk), Ağıcık(Tuğut), Çakmaktüzü(Palha) ve Beyköy(Sevir)'de tahtları bulunmaktadır.(36)

8. Hasan Paşa Tekkesi : Hasan Paşa yatırı, Divriği'ye 22 km. uzaklıktaki Üçpınar köyündedir. Türbe, köyün girişindedir. Yöredeki "Paşa" ünvanlı tek adak yeri Hasan Paşa yatırıdır.

Hasan Paşa yatırına çocuk sahibi olmak isteyenler gelirler. Çocuk sahibi olmak isteyenlerin gitmiş olduğu diğer bir adak yeri de Akmeşe köyündeki Seyyit Baba yatırıdır.

Hasan Paşa'nın hangi dönemde yaşadığını bilemiyoruz; fakat kendisinin bir Alperen/Gazi derviş olduğu kesindir. Divriği ilçesinde Seyyit Baba, Garip Musa gibi yatırırlar da Alperendir. Yine Anadolu'yu Türkleştiren ve İslamlaştıran Abdal Musa, Geyikli Baba, Sanı Saltuk... gibi gazi dervişler de Alperendir.(37)

Menkıbe : Köylülerin ifadesine göre Hasan Paşa, Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda yetişmiştir. Sarıççek Yaylası'nda türbesi bulunan Koca Haydar Ocağı'na mensuptur. Bu soydan gelen dedeler "Kocaoğulları" denilmekte ve ocak mensupları Akpelit(Gemhu) köyünde oturmaktadır. Hasan Paşa'nın sülalesi de bu köyde yaşamaktadır. Hasan Paşa'nın mürsidi Koca Haydar'dır. Üçpınar köyü halkı da Koca Haydar talibidir.(38)

9. Seyyit Baba Tekkesi : Seyyit Baba, Selçuklular döneminde yaşamış ve bu yörede şehit düşmüş bir alperen'dir.

Seyyit Baba yatırı, Divriği'ye 24 km. uzaklıktaki Akmeşe(Ziniski) köyündedir. Divriği yöresindeki en önemli ziyaret yerlerinden birisidir. Türbe, kare planlı olup üzeri piramit külahla örtülmüştür.(39) Türbe içerisinde beş kabir bulunmaktadır. İlk kabir Seyyit Baba'ya aittir. Necdet Sakaoğlu Seyyit Baba türbesi ve tekkesi hakkında şu bilgiyi vermektedir:

"Edindiğimiz bilgilere göre, türbe-tekkenin orijinal biçimi şöyleydi: ortada büyük kürevi kubbesi ile cami, bunun batısında cami duvarına bitişik küçük türbe ve bu türbenin câmi duvarı üzerindeki kafesli penceresi(hacet

penceresi) vardı. Kiler, kurbanlık, örtme... bilâhare(sonradan) eklenmiş kerpiç müstemilat olup asıl cami ve türbe muntazam karo taş örgü ve çok güzeldi. Dıştan türbenin üzeri külah biçiminde, caminin üstü yuvarlık kubbe olarak görülüyordu.. Türbe-tekke ile ilgili herhangi bir kitabenin varlığı tesbit edilememiştir. Tarihlemeyi kolaylaştıracak hiçbir ipucu görülmez.(40)

Ersin Gülsoy, 1519 tarihli evkaf defterinde Ziniski köyünde bulunan zaviyenin "Şeyh Osman Zaviyesi" olarak geçtiğini kaydeder.(41)

İbrahim Aslanoğlu, Seyyit Baba'nın menkıbevi kişiliğini anlatan "Menakıb-ı Seyyid Baba" adlı bir eserin olduğunu; fakat bu eserin I. Dünya Savaşı yıllarında kaybolduğunu söylemektedir.(42)

Mezar taşı kitabesi bulunmayan Seyyit Baba'nın tarihi kişiliği hakkında yeterli bilgilere sahip değiliz. Çevre halkı arasında yaygın söylenti Seyyit Baba'nın Mengücekler döneminde Şahları sancaktan olduğu ve buradaki bir savaşa şehit düştüğüdür. bu nedenle ona şehit göziyle bakılır. Büyük saygı gösterilir.(43)

Yöre halkının inancına göre Seyyit Baba, Evlad-ı Resul'dür. Yani Peygamberimizin soyundan gelmektedir.(44) Seyyit Baba'nın asıl adı Seyyit Saadetin'dir. Seyyit Baba'nın dedeleri Hoca Ahmet Yesevi'den nasip aldıktan sonra Hacı Bektaş Veli ile birlikte Horasan'dan yola çıkarlar.Vilayet-name, Ahmet Yesevi'nin 99 bin halifesi olduğunu yazar. Hoca Ahmet Yesevi'den nasip alan dervişlere Horasan Erenleri denilmektedir. Bunlar Anadolu'ya, İran yoluyla gelmişlerdir.

Seyyit Baba'nın dedeleri de İran yoluyla Anadolu'ya gelirler. Bu dervişler altı tanedir. Hütkar, Kırşehir'e; Baba İlyas Amasya'ya gider. Seyyit Baba'nın dedeleri de bir müddet Tunceli(Dersim)de kalır. Bunlara o yörede Sanoğlu Askerleri denilmektedir. Sanoğulları Tunceli'den göçüp Divriği'nin Ziniski köyüne gelip yerleşirler. Aynı soydan gelen Koca Leşker, Erzincan'a bağlı İliç ilçesinin Bağıştaş köyü yakınlarında şehit düşer.Türbesi, Bağıştaş istasyonu yakınlarındaki bir koruluğun içindedir.(45)

Seyyit Baba, bir Alp-eren'dir. Yani, Gazi-derviş'tir.

Sincan'a kadar olan yerleri Rumlar'dan alır. Yöre ahalisini Müslüman eder. Bir rivayete göre savaşlar sırasında şehit düşerek bugünkü kabrine gömülür/defnedilir. Bu savaşta şehit düşen gazi dervişler de türbe civanna gömülürler.(46)

Seyyit Baba, aynı zamanda bir Türkmen ocağıdır. Sincan, Kekliktepe(Galın), Yazıköy, Karakale, Erikli, Diktaş, Susuzlar, Yağbasan, Eskibeyli(Norşun), Kayacık(Murmana), Açar, Ekinbaşı(Kilisecik), Bahçeliköy(Pengürt), Kekliktepe,Şahna, Başören, Akmeşe(Ziniski)'de bu ocağın talipleri bulunmaktadır. Ziniski'deki Zeynal Özcan(Kırmızı Dede) , bu ocağın en yaşlı dedesi idi. Zeynal Dede yakın yıllarda vefat etmiştir(1912-1986).

10. Koca Saçlı/Resul Baba Tekkesi : Koca Saçlı, Beylikler döneminde yaşamış, misyoner bir derviştir.

Koca Saçlı yatırı, Divriği'ye 28 km uzaklıktaki Erikli köyündedir. Türbe, köyün kuzeyinde ve Erikli İçmesi'ne giden yol üzerindedir.

Koca Saçlı/Seyyit Resul Baba hakkında tarihi bilgilere sahip değiliz. Menkıbeye göre Koca Leşker, Seyyit Baba ve Koca Saçlı, sancaklarını çekerek Şah İsmail'in emriyle Anadolu'ya gelirler. Koca Leşker bunların kumandanıdır. Ellerindeki icazetler Erdebil Tekkesi'nden alındığı onun için, Hacı Bektaş Tekkesi'nden bunlara haber gönderip, gelin icazetlerinizi tazeleyiniz, diyorlar. Koca Leşker ve arkadaşları da "Biz Sultanız, Abdallardan değiliz..." diyorlar ve bu talebi reddediyorlar.

Koca Saçlı Ocağı'na Erikli, Galın, Sincan, Ziniski, Karakale, Yazıköy ve Diktaş/Tiktaş köyleri bağlıdır. Ziniski'deki Seyyit Baba da Koca Saçlı Talibidir.Koca Leşker en büyükleri olup pir ocağıdır.(47)

11. Pir Eyüp Zaviyesi : Adak yeri Arhısu köyü yakınlarındadır. Pir Eyüp mezarında yer alan bu zaviyenin hangi tarihte, kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Ersin Gülsoy'un tesbitlerine göre 1519 tarihli evkaf defterinde yer almayan bu zaviyenin vakıf geliri 1530'da 900 akça idi.(48) 1940'ı yıllara kadar ayakta kalan türbede üç sanduka bulunmaktaydı.(49)

12. Hüseyin Abdal Tekkesi: Pir Hüseyin Abdal ya-

tin, Divriği'nin Aşudu Tekke(Güvenkaya) köyünde bulunmaktadır. Köy, Çetinkaya-Divriği demiryolu arasındaki Avşar istasyonunun karşısına düşmektedir.(50) Türbede Hüseyin Abdal ile Hanımına ait iki kabir bulunmaktadır.

Hüseyin Abdal'ın Divriği'ye ne zaman geldiğini bilemiyoruz. Babası Halil Karababa(Seyyid Kara Halil), 1628'de Hakk'a yürüdüğüne göre, Hüseyin Abdal'ın bu tarihten sonra Divriği'ye gelmiş olduğunu tahmin etmekteyiz.

Nitekim, Hüseyin Abdal Vakfı'nın çıkarmış olduğu broşürde de Hüseyin Abdal'ın 1660-1750 yılları arasında yaşamış olduğu belirtilmektedir.(51) Buna göre Hüseyin Abdal, babası Seyyid Kara Halil gibi Dergah'a hizmet etmiş, daha sonra hüccetini alarak XVIII. yüzyıl başlarında Divriği'ye gelmiştir.(52) Önce Höbek köyüne gelen Hüseyin Abdal, daha sonra Aşudu Tekke köyüne yerleşmiştir.(53) Hüseyin Abdal'ın ölümünden sonra oğlu Budala Ali Baba, Hüseyin Abdal'ın şu anda mezarının taşındığı Döldür Dağı'na, oradan da Çamşih ovasına geçerek yurt tutmuştur.(54) Budala Ali Baba, Hakk'a yürüyünce dört kardeş, dedeleri Hüseyin Abdal'ın kurmuş olduğu tekkeye hizmet ederek geçimlerini sağlamaya çalışırlar. Mahmut Ağa(Seyyit Mahmut), Divriği derebeylerinden Vezir Hafız Veliyeddin Paşa(Ölm.1813) ile dost olur, Veliyeddin Paşa'dan 24 köy/yerleşim yeri alır, atalarından dolayı bu yöreye "Çam Şeyhi/Çamşılı" adını verir. Av. İsmail Metin, Mahmut Ağa'nın ölümü, oğlu Seyyit İbrahim'in Akçadağ'a gitmesi sırasında Hüseyin Abdal Tekkesi'nin bir müddet İnalı mezarında türbesi bulunan Molla Yakup tarafından vekaleten idare edildiğini yazmaktadır.(55)

Kaynak şahıslar, Hüseyin Abdal'ın kardeşi Hasan Baba'nın Aydın civarında kaldığını ve onun da bir tekkesi olduğunu söylemektedirler.

13. Derviş, Muhammet Tekkesi : Hayatı hakkında kesin bilgilere sahip olduğumuz yatırlardan birisi de Derviş Muhammet yatıdır. Türbesi Divriği'ye 24 km uzaklıktaki Kevendüzi(Anzağar) köyündedir.

Ünlü tekke şairi Devriş Muhammet, Malatya ilimizin Arguvan ilçesine bağlı İsa köyünde doğmuştur. Doğum tarihi R. Ahmet Sevengil'e göre 1755'tir.(56)

"...Derviş Muhammet'in babası Seyyah Hüseyin, Kerkük Türkleri'ndendir. Peygamberimize ve onun soyuna çok hürmet besleyen Seyyah Hüseyin,Kerkük'ten çıktuktan sonra Kerbelâ'yı ve Mekke'yi ziyaret etmiş, Anadolu'ya geçmiş, Kırşehir'e gitmiş, bir müddet Hacı Bektaş Tekkesi'ne konuk olmuştur. Derviş Hüseyin, Hacı Bektaş'tan ayrıldıktan sonra seyahatine devam etmiş, sonunda Malatya ilimizin İsa Köyü'nde evlenip burayı yurt etmiştir. Oğlu Muhammet bu köyde doğmuştur".(57)

Derviş Muhammet aydın görüşlü bir din adamıydı. Kuvvetli bir şairdi. Zamanın dar görüşlerine karşı çıkmış, bir yol gösterici ve uyanıcı olmuştur. Kendi düşüncelerini benimseyen iki de şair yetiştirmişti: Bunlardan biri Ahmet Aşiki(1763-1821), ötekisi Şah Sultan (? - 1845) idi. Derviş Muhammet'in bu uyanıcı ve yol gösterici tutumu köylüler arasında hoşnutsuzluk yarattı. Bu yüzden köyünden ayrılmak zorunda kaldı. İsa Köyü'nden ayrılan Derviş Muhammet, Divriği ilçesine 24 km uzaklıktaki Anzağar(Kevendüzi) köyüne gelip yerleşti. Derviş Muhammet'in dervişleri de bir müddet sonra İsa Köyü'nden ayrılarak Anzağar'a gelip yerleştiler. Anzağar halkı bunları el üstünde tuttu; hürmette kusur etmedi. Derviş Muhammet'in kurmuş olduğu tekke ölümüne kadar (1826) devam etti.

Derviş Muhammet'in Anzağar köyündeki türbesi her yıl sonbaharda, özellikle Karahöyük köyü halkı tarafından ziyaret edilmekte, yüze yakın kurban kesilmekte, bir hafta süren dinî toplantılar yapılmaktadır.

14. Muhammet Gani Baba Tekkesi : Muhammet Gani Baba yatın, Divriği'ye 24 km uzaklıktaki Anzağar (Kevendüzi) köyündedir. Türbe, köyün üst başındadır. Dikdörtgen planlı, tek odalı, ahşap yapılı ve kiremit örtülü bu türbede sadece Gani Baba'nın kabri bulunmaktadır.

Muhammet Gani Baba, Divriği'nin Anzağar köyünde doğmuş(1826) ve yine bu köyde Hakk'a yürümüş(1889) ünlü bir Bektaşî Babası'dır. Onun ünlü, Divriği yöresinde ilk defa bir Bektaşî tekkesi tesis etmesinden ileri gelmektedir.(28)

Nitekim, F.V. Hasluck da "Bektaşîlik Tetkikleri" adlı

eserinde bu tekke hakkında şu bilgileri verir : "... Divriği'den üç saat mesafede Gani Baba isminde alim bir Bektaşî Şeyhi tarafından tesis edilen ve Anzağar Tekkesi namını taşıyan bir zaviye vardır".(59) Bugün (1997), Gani Baba'nın tesis ettiği bu tekeden hiç bir iz kalmamıştır. Yalnızca, Gani Baba'nın sağlığında inşa edilen köy camisi kısmen ayakta'dır.(60)

Gani Baba'nın soyu hakkındaki bilgiler tamamen mahalli rivayetlere dayanmaktadır. Rivayete göre Gani Baba'nın ataları üç kardeş olarak Horasan'dan gelmiştir. Anadolu'ya gelen bu üç kardeşten birisi Gümülcine'ye, diğeri de Arnavutluk'a yerleşmiştir. Derviş Ağa adındaki üçüncü kardeş de Divriği'ye gelerek "Garip Musa Tekkesi"ne yerleşmiştir. Garip Musa yatın bugün de önemli bir adak yeri olup Güneş köyünün üst tarafında yer alır. Yörede "Küçük Tekke" adıyla bilinir. (61)

Derviş Ağa, bu tekkeye uzun müddet hizmet etmiş ve burada evlenmiştir. bu evlilikten Derviş Ağa'nın Haydar, Kamber ve Süleyman adlarında üç erkek evladı dünyaya gelmiştir. (62) Derviş Ağa'nın oğullarından Süleyman Ağa, Divriği'nin Anzağar(Kevendüzü) köyüne yerleşir. Burada evlenir. Bu evlenmeden Sürmeli Dede, Muhammed Gani Baba ve Haydar Dede olmak üzere üç evladı dünyaya gelir.(63) Mezar taşı kitabesine göre Muhammet Gani Baba'nın doğumu 1826'dır. Muhammet Gani Baba, Anzağar'da evlenir. Bu evlilikten üç erkek, altı kız olmak üzere dokuz evladı dünyaya gelir. Erkek evlatları Ahmet, İbrahim ve Abdullah'tır Bunlardan Ahmet ve Abdullah, Gani Baba'nın sağlığında vefat ederler. 25 yaşlarında vefat eden Ahmet'in mezarı Arguvan'da, Abdullah'ınki Divriği'nin Bahtiyar Venk(Gökçebel) köyündedir.(64)

Gani Baba'nın hayatta kalan tek oğlu İbrahim'dir. İbrahim, Gülbahar Hanımla evlenir. Bu evlilikten Ahmet Baba doğar(1866). Gani Baba'dan sonra tarikatı oğlu İbrahim değil, torunu Ahmet Baba yürütür.(1866-1929).(65)

Gani Baba, İbo Baba(?) zamanında(?) Hacı Bektaş Tekkesi'ne gider. On iki yıl tekkeye hizmet eder. İbo Baba tarafından Gani Baba'ya icazet verilir ve dervişlikten Baba'lığa yükseltilir.(66)

Muhammet Gani Baba, İbo Baba'nın helallliğini alarak, kendisine verilen kutsal eşyalarla birlikte Anzağar'a döner. Köyüne dönen Gani Baba, ilk iş olarak muhtemem bir cami yaptırır. Daha sonra köy içindeki tekkenin yapımına geçer. O güne kadar köyde hela/tuvalet yokmuş; köylüler taharetlenmeyi bilmezmiş; köylülere hela yapmalarını ve taharetlenmeyi mecbur tutar. Üzü gittikçe artan Gani Baba'nın bu arada muhipleri/sevenleri ve dervişleri çoğalır.(67) Gani Baba, çeşitli yerlerde nüfuz bölgeleri oluşturur. Divriği'nin Purunsur, Venk, Bahtiyar Venk, Susuzören, Göndüren,Karsı, Paynik, Ürük, Kilisecik, Sevir, Birestik, Karasar, Örenik; Şarkışla'nın Emlek yöresi köyleri ve bu arada Aşık Veysel'in doğum yeri olan Sivrialan; Malatya'nın Arguvan ilçesine bağlı bir çok köy; Erzincan'ın Tercan yöresi; Kars'ın Selim ilçesine bağlı köyler Gani Baba Tekkesi'ne bağlanır. bugün de bu bağlılık kısmen devam etmektedir.

Gani Baba, yalnızca Divriği'nin Alevî köylerini tekkeye bağlamakla kalmamış, Sünnî; Divriği eşrafından bazıları da tekkenin muhibi yapmıştır.(68)

Gani Baba, diğer Bektaşî tekkelerinde olduğu gibi bedeni hizmete çok büyük önem verir. İlk önce tekke yakınlarında küçük bir meyve bahçesi kurar. Buraya her çeşit meyve fidesi getirip diktirir. Bu hareketiyle köylülere örnek olur. Ayrıca, tekkenin odun ve yakacak ihtiyaçlarını karşılamak için muhtelif yerlere binlerce söğüt, kavak, selvi fidanı diktirir. Tekkeye hizmet eden dervişler çobanlık da yaparlar. Koyun, keçi, inek, tavuk...beslerler. Bunun yanı sıra bir kısım dervişler de çiftçilik yaparlar; ekin ekip, tarla biçerler...Hayvanların yayılım yeri Eğriçimen Yaylası'dır.(69)

Görüldüğü gibi Gani Baba Tekkesi, hem din, hem de dünya işlerinin birlikte yürütüldüğü bir yer, bir okuldur. Dervişler, köylerine bütün bu bilgileri almış olarak dönerlerdi.

Gani Baba, bütün bu hizmetler arasında Kerbelâ'ya da gider. Bir kaç yıl kaldıktan sonra hacı olarak döner. Muhammet Gani Baba, 63 yaşında iken 1305(1889)'te Hakk'a yürür. Tekke civarındaki bugünkü türbesine gömülür. (70)

KAYNAKLAR

- 1 A. Yaşar Ocak, Bektaşılık, TDV, İslam Ans. C: 5, s. 373-379; Yaşar Nuri Öztürk, Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar, İstanbul 1990, s. 156-157.
- 2 Öztürk, a.g.e., s. 158
- 3 Saim Savaş, Bir tekke'nin dinî ve Sosyal Tarihi/Sivas Ali Baba Zaviyesi, Dergâh Yay., İstanbul 1992, s. 36-37
- 4 Saim Savaş, a.g.e., s. 30-31
- 5 F.V.Hasluck, Bektaşılık Tetkikleri(Çev. Ragın Hulusi), İstanbul devlet Matbaası 1928, s. 15
- 6 Saim Savaş, a.g.e. s. 165
- 7 Kutlu Özen, Sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri, Sivas 1996, s.52
- 8 Özen, Sivas ve Divriği....., s. 58
- 9 Kutlu Özen, Aşık Veysel, Sivas 1998, s. 33'deki ifadesi: "O zamanlar(1928) ben Hafik'e bağlı Yalıncağ köyündeki Yalıncağ Tekkesi'nde kalıyordum. Dedem Hamza Efendi, tekkeye hizmet ediyordu. Ben de dedemin işini görüyordum. O günü Nevruz'du. Cem yapıldı. Kurbanlar kesildi, yemek dağıtıldı; herkes ziyaretini yaptı, Cendermeler(jandarmalar) bizim tekkeyi sık sık kontrol ediyorlardı. Aslında bütün tekkelere kapatıldığı için Yalıncağ Tekkesi de kapatılmıştı. Hatta Dedem Hamza Efendi, "tekke kilitlenir ama kapıdaki er de kilitlenecek değil ya..." demişti (Gülizar Şaturoğlu)."
- 10 Özen, Sivas ve Divriği....., s. 56
- 11 Özen, Sivas ve Divriği....., s. 58-59 ve ayrıca Ergin Doymuş, Kangal'da Örf ve Adet ve İnançlar, Yürkes Lisans Tezi (Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Sivas 1998), s. 170.
- 12 Özen, Sivas ve Divriği....., s. 59
- 13 Burhan Karapınar, Pir Gökçek, Zara, Yıl: 3, Sayı : 7 Kasım 1989, s. 20
- 14 Özen, Sivas ve Divriği....., s. 58
- 15 Özen, Sivas ve Divriği....., s. 56
- 16 Özen, Sivas ve Divriği....., s. 59
- 17 Özen, Sivas ve Divriği....., s. 58
- 18 Özen, Aşık Veysel, Sivas 1998, s. 44
- 19 Özen, Aşık Veysel, s.44
- 20 Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Cilt : 3-4, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1986, s. 165
- 21 Evliya Çelebi...., s. 168
- 22 Ersin Gülsoy, 16. Asrın ilk Yarısında Divriği Kazası(1519-1548), Yüksek Lisans Tezi(Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/1991), s. 25-27
- 23 Galip Eken, Fiziki Sosyal ve İktisadi Açından Divriği (1775-1845), Doktora Tezi (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü/1993), s. 46-49
- 24 Ahmet Yaşar Ocak, Türk Halk İnançlarında ve Halk Edebiyatında Evliya Menkıbeleri, Ankara 1983, s. 15-16.
- 25 Halil Dumluca, Kara Pirbat, Sivas Folkloru,Sayı: 8, Eylül 1973, s. 13/Köyün adı On Erli imiş, sonradan Ömerli olmuş. İsmail Çankaya, Ömerli 1933; Ömerli köyündeki 10 Ağustos 1997 tarihli derlememiz.
- 26 Ersin Gülsoy, a.g.e.,s. 27
- 27 Kutlu Özen, Sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri, Sivas 1996, s. 145
- 28 Türbedar Hanım Özcan(1932), "...Türbede daha önceleri üç mezar vardı, 1940'lı yıllarda bunlardan ikisini birleştirdiler. Musa ile Garibi tek mezar aldılar. Diğer kabir ki-me aitir bilmiyorum3 diye söylemiştir. Süleyman Akgün ise buna itiraz etmiştir. Türbede Garip Musa ile kardeşi Mehmet Güneş'in yatığını söylemiştir. 28.8.1986 tarihinde yaptığımız derleme.
- 29 Ali Cemal Akgün, Garip Musa Ocağı Üstüne, Tarih ve Toplum,Sayı : 64, Nisan 1989, s. 194
- 30 Klaviyo, Timur Devrinde Kadisten Semerkand'a Seyahat (I. Kısım), Çev. Ömer Rıza Doğrul, Kanat Kitabevi 1938,s. 103-104
- 31 M. Fahrettin Kurzioğlu, Kars Tarihi/, İstanbul 1953, s. 477
- 32 Ersin Gülsoy, a.g.e., s. 26
- 33 Hüseyin Hür, Ali köyündeki 8 Ağustos 1981 tarihindeki derlememiz.
- 34 Ersin Gülsoy, a.g.e., s.27
- 35 Asım Bezirci, Pir Sultan (Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Bütün Şiirleri), Say Yay., İstanbul, 1986, s. 422.
- 36 Ahmet Koca(1932-1984), Akpelit (Gemhu) köyü doğumlu Koca Haydar Ocağı'na mensup dede. Divriği ilçesindeki 26.6.1980 tarihli derlememiz. Ayrıca, 7 Eylül 1987'de Koca Haydar yatırındaki alan çalışmamız. Ayrıca Ahmet Muhtar Yüce, Vazıldan 1936 doğumlu, derleme.
- 37 Kutlu Özen, Sivas ve Tokat Kaynaklı Cönklerde Geçen Alp-erenler/Gazi dervişler, II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri, 7-9.1997, Eskişehir.
- 38 Muharrem Yılmaz, Şii Müslim köyü, 1341(1922), Divriği ilçesindeki 20.6.1980 tarihli derlememiz.
- 39 Hakkı Acun, Sivas ve Çevresi Tarihi Eserlerinin Listesi ve Turistik Değerleri, Vakıflar dergisi XX, Ankara, 1988, s. 194/Türbe yakın yıllarda Seyyit Baba Sultan Akmeşe Köyü Cami Yapıtma ve Güzelleştirme Derneği tarafından aslına uygun olarak restore edilmiş, eski mekânlara büyük bir yemekhane, kurban kesim yeri, mutfak, misafirhane gibi yeni bölümler ilave edilmiştir. Ayrıca Seyyit Baba'nın piramit çatılı türbesi yeşil Kütahya çinileri ile kaplanmıştır. Akmeşe(Ziniski) köyündeki 12 Ağustos 1997 tarihi derlememiz. Kaynak şahıs, Hüseyin Bayrakçı, Demek Sektereteri, Ziniski 1947.
- 40 Necdet Sakaoğlu'nun göndermiş oldukları 13.7.1993 tarih-

- li mektup. Vermiş oldukları bilgiler için teşekkür ederim. K.Ö.
- 41 Ersin Gülsoy, XVI. Asrın İlk Yansında DivriğiKazası (1519-1548), s. 26.
- 42 İbrahim Aslanoğlu ile 6.7.1993 tarihli görüşmemiz.
- 43 Necdet Sakaoğlu, 13.7.1993 tarihli mektuptaki bilgi.
- 44 Midhat Sertoğlu, Resimli Osmanlı Tarihi, ve Ans., İnkılap Kitabevi, İstanbul 1958.
- 45 Musa Atmaca, Başören Köyü 1903 doğumlu
- 46 Seyyit Ali Atmaca, Başören köyü 1927 doğumlu.
- 47 Zeynel Özcan, Ziniski(1912-19867, Veyis Yılmaz, Ziniski, 1913
- 38 Ersin Gülsoy, a.g.e., s. 27
- 49 Kutlu Özen, Sivas ve Divriği Yöresinde..., s. 144
- 50 Avsar istasyonu karşısındaki köyün adı Aşudu Tekke idi. Buraya ismini veren Hüseyin Abdal'dır. huşoğlu deresi bitiminde bu köye bağlı Çatal mezarası bulunmaktadır. İnallı ve Yellice bu mezraya komşudur. Bu mezrada Elaziğ-Çemişkezek'ten gelme Devdires aşireti oturmaktadır. Aşudu köyleri şunlardır: Höbek, Yalnız Söğüt, Yellice, Kuluncak, Çüksüzler, İnallı... derleme, 10.2.1987, Baki Eroğlu, Divriği 1927.
- 51 Çamşih Hüseyin Abdal Vakfı, Broşür, İstanbul 1996, s. 6
- 52 Ali Metin, a.g.e., s. 212.
- 53 Ali Metin, a.g.e., s. 213.
- 54 Çamaşlı Hüseyin Abdal Vakfı, Broşür.
- 55 Av. İsmail Metin, Hüseyin Abdal Tekkesi, Çamşih Dergisi, Nisan 1994, sayı : s. 29-31
- 56 R. Ahmet Sevensil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, Atlas Kitabevi, İstanbul 1965, s. 234/M. Sabri Koz ise Derviş Mehmet (Muhammet)'in doğum yeri ve yılı hakkında şu bilgileri vermektedir: "Derviş Mehmet, Bektaşî Şairi (18 yy.) Çorum'un Alaca ilçesine bağlı İmat köyündedir. Bir deyişinde geçen 1190(1776) tarihinden yaşadığı asır çıkarılıyor. Hayatı menkıbelere konu olan Derviş'in şairlerinde Mehmet, Kul Mehmet, Sultan Mehmet Mahlasını kullandığı görülüyor." Bkz. Türk Dili ve Edebiyatı Ans. (Dergah Yay), Cilt : 2, s.261. Sadettin Nüzhet Ergun da "Bektaşî Şair ve Nefesleri" adlı eserin 1944 ve 1955 baskılarında Derviş Muhammed'i 17 yy. Bektaşî şairlerinden birisi olarak göstermektedir. Derviş Muhammet hakkında şu bilgiyi vermektedir: "Derviş Muhammet, 17 yy. Bektaşî şairlerindedir. Mehmet, Kul Mehmet, Derviş Mehmet, Sultan Mehmet gibi mahlaslarla nefesler vücuda getiren bu şairin 17 yy. sonlarından itibaren yazılmaya başlanan mecmualarda şiirlerine rastlamaktayız." Bkz. S. Nüzhet Ergun, Bektaşî Şair ve Nefesleri 19. Asra Kadar, Cilt : 1-2, İstanbul Maarif Kitaphanesi 1955, s. 39.
- 57 Sevensil, a.g.e., s234.
- 58 E. Behnan Şapalyo, Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, İstanbul 1964, s. 323-324.
- 59 F.V.Hasluck, Bektaşîlik Tekkikleri, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928, s. 15.
- 60 Anzağar(Kevendüzü) köyündeki 14.8.1985 tarihli alan çalışmamız.
- 61 Necdet Sakaoğlu, Seyyid Garip Musa Ocağı, tarih ve Toplum, Sayı : 61, Ocak 1989, s. 25
- 62 Kemal Karataş, Divriği Anzağar köyü, 1929 doğumlu, Gani Baba'nın soyundan gelen Karataş'a göre Derviş Ağa'nın evlatları Haydar, Kamber ve Süleyman'dır. Bunlar Garip Musa Ocağı'na bağlı dedelerdir. Kaynak şahıs, Anzağar köyü 1934 doğumlu Hüseyin Şahin ise, Derviş Ağa'nın evlatlarının Kamber, Haydar ve Sürmeli Dede olduğunu söylemektedir. Gani Baba'nın torunu olan Hüseyin Şahin'e göre Kamber Ağa, Anzağar doğumludur. Kamber Ağa, Anzağar'da evlenir, bu evlilikten Sürmeli Dede, Muhammet Gani Baba ve Haydar Dede olmak üzere üç evladı dünyaya gelir. Muhammed Gani Baba, Hacı Bektaş Dergahı'na gitmeden önce Garip Musa ocağına bağlı bir Alevî dedesidir. Babalık ünvanını sonradan almıştır. Divriği'deki 5.12.1980 tarihli derlememiz.
- 63 Hüseyin Şahin Dede, Anzağar köyü 1934 doğumlu.
- 64 Hüseyin Şahin
- 65 Hüseyin Şahin ve Kemal Karataş
- 66 Muhammet Şahin Baba(Anzağar 1901-19847 ile 5.12.1984 tarihli konuşmamız. Muhammet Şahin Baba, Gani Baba'nın torunu Ahmet Baba'nın oğludur. Görüldüğü gibi Muhammet Şahin Baba, Gani Baba'nın İbo Baba zamanında Dergah'a gittiğini söylemektedir. Doç.Dr. Bedri Noyan Dedebara'nın hazırladığı listede aşağıdaki Dedebaraların ismi geçmektedir.
16 Merzifonlu Hacı İbrahim Dedebara	834 1835
17 Vidinli Seyyit Hacı Mahmut Dedebara	1835 1846
18 Sofyalı Saatçî Ali Dedebara	1846 1848
19 Çorumlu Seyyid Hasan Dedebara	1848 1849
20 Yanbolulu El Hacı Ali Turabi Dedebara	1849 1868
21 Selanikli Hacı Hasan Dedebara	1868 1874
22 Konyalı Perişan Hafız Ali Dedebara	1874 1879
23 El Hac Mehmet Ali Hilmi Dedebara	1879 1907
- Muhammet Gani Baba, 1826 yılında doğduğuna göre İbo(İbrahim Dedebara) Baba'nın sağlığında 8 yaşında idi. Bu yaşta Dergah'a gitmesi imkansızdır. En akla uygunu Hacı Mahmut Dedebara zamanında (1835-1846) Dergah'a intisap etmesidir. Bu çizelgeye göre Gani Baba'nın son zamanlarında Dergah'ta Hilmi Dedebara bulunuyordu. Bkz. Doç.Dr. Bedri Noyan, Bektaşîlik-Alevilik Nedir?, 2. Baskı, Ankara 1987, s. 45-46.

- 67 Alevilikte bir dedeye bağı olana talip denir. Talib'e göre dede mürşittir. Her dedenin belli köylerde talipleri vardır. Bektaşilik ve Mevlevilikte tarikata giren kişiye muhip denir. Muhib'in derviş olabilmesi için soyunması; yani dergaha gidip ikrar vermesi, ben derviş olacağım, bu tekkeye hizmet edeceğim demesi lazımdır. Bektaşilikte bu hizmetin zamanı muayyen değildir. Mevlevilikte ise bin bir gündür. Divriği ilçesine muhip, tekkeye yakınlık-duyan anlamında kullanılmaktadır. Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, İstanbul 1977, s. 236-237.
- 68 Muhammet Şahin Baba'nın verdiği bilgi.
- 69 Muhammet Şahin Baba'nın verdiği bilgi. Bektaşî tekkelelerinde genellikle vakıf olmadığı için müritler tarla, bahça, bostan... işlerinde çalışmak zorundadırlar. Bektaşî tekkelelerinde bedensel hizmet ön plandadır. Diğer tekkelerde bu durup pek görülmez. Bkz. Gölpınarlı, Tasavvuftan Dilimize...
- 70 Muhammet Şahin Baba'nın verdiği bilgi.